

APPENDICE B

RIPETITORIO DELLA SINTASSI LATINA

(I numeri romani si riferiscono ai capitoli, i numeri arabi ai paragrafi.)

Questo *Ripetitorio* va adoperato per suggerire agli alunni esempi ‘normalizzati’ dei più importanti fenomeni sintattici, suggerendo loro di apprenderli a memoria. È infatti più efficace ricordare un esempio, e da esso risalire alla “regola”, che partire dalla norma astratta. I fenomeni di cui qui non si riportano esempi sono illustrati con frasi e schemi ‘normalizzati’ già nel volume LATINE DISCO.

I. 1. Doppio nominativo / doppio accusativo:

Cicerō cōsul ēlēctus est.

Rōmānī Cicerōnem cōnsulem ēlēgērunt.

2. Vidēri: costruzione personale:

Iūlius mihi vidētur pater sevērus esse.

3. Vidēri: costruzione particolare:

Magistrō necessārium esse vidētur tabellārium mittere ad Iūlium.

Discipulis nōn vidēbātur magistrum recitantem interrogāre.

Iūliō vidētur Mārcum paenitēre pigritiae suae. Dāvō vidēbātur fore (futūrum esse) ut Mēdus fugeret.

4. Dīcitur, nārrātur, trādītur, fertur, ecc.:

Daedalus labyrinthum aedificāvisse nārrātur. Trādītum est Ariadnam filum Thēseō dedisse.

II. 1. Verba iubendī, ecc.:

Iūlius servum saccum portāre iubet.

Dāvus iubētur crumēnam suam pōnere in mēnsā.

Aemilia iānuam claudī iussit.

2. Verbi assolutamente impersonali:

Puerum pudet factī suī.

Mē paenitet dīxisse hoc.

Mē pudet hoc ā filiō meō factum esse.

Mē paenitet quod tē offendī.

3. Verbi relativamente impersonali:

Tē decet honestē vīvere.

Puellās decet verēcundia.

Mē fugit nōmen illius.

Mē fugit quod nōmen eī sit.

Mē iuvat Latīnē discere.

Mē iuvat lingua Latīna.

Mē fallit memoria.

4. Doppio accusativo:

Doceō discipulōs grammaticam.

Cēlō mātrem vērītātem.

Poscō sociōs frūmentum.

Flāgitō rēgem senātum / ā senātū.

Rōmānī Cicerōnem cōnsulem ēlēgērunt.

5. Verba petendī et interrogandī:

Aemilia Quīntum interrogat.

Pāstor Iūlium ōrat.

Senātōrēs rogāvērunt cōnsulem sententiam.

Petō ā tē librum.

Quaerō ex tē vērītātem.

6. Verbi transitivi in latino e intransitivi in italiano:

Mē dēficiunt vīrēs.

Mē dēlectat lūdere. / Mē dēlectant rosae.

Antōnium pecūniā iūvī / adiūvī.

Ulcīscor mortem amīcī.

Ulcīscor iniūriās.

7. *Verba affectuum:*

Mārcus Iūliam rīdet.
Antōnius flet / lūget patrem mortuum.
Quīntus horret medicum.

8. *Olēre, redolēre, sapere, resipere, sifīre:*

Sitiō honōrēs.
Haec sententia sapit Cicerōnem.

9. *Verbi composti con preposizioni:*

Circumīre īnsulam.
Illum hominem / ad illum hominem adiī.

10. *Accusativo dell'oggetto interno:*

Pugnāre pugnam.
Vīvere vītam.

11. *Accusativo di relazione (o "alla greca"):*

Nūdus pedem.

12. *Accusativo d'estensione nello spazio:*

Vāllum decem pedēs altum.
Via centum pedēs lāta.
Fossa decem pedum.

13. *Complemento di distanza:*

Urbs distāns trium mīlium passuum spatiō.
Hadrūmētum abest ā Zamā trecenta mīlia passuum.

14. *Complemento d'età:*

Mārcus octō annōs nātus est.
Mārcus nōnum annum agit.
Mārcus est puer octō annōrum.
Mārcus octō annōs habet.

15. *Accusativo esclamativo:*

Beātōs agricolās!
Bene Antōnium!

16. *Accusativo avverbiale:*

Māgnam, māximam partem.
Librī id genus.
Hostēs partim occīsī, partim captī sunt.
Verba tua multum mē commovent.

III. 1. *Genitivo soggettivo e oggettivo:*

Amor matris.
Timor mortis.

2. *Genitivo partitivo:*

Paulum aquae.
Plūs pecūniae.
Parum cibī.
Multum vīnī.

Ūnus discipulōrum.
Ūnus ex discipulīs.

Quid novī?
Aliquid novī.

Satis pecūniae.
Nēmō vestrum.

Nihil malī.
Nihil malum.
Nihil turpe.

3. *Genitivo di pertinenza:*

Mātris est liberōs cūrāre.
Meum est id facere.

4. *Genitivo di qualità:*

Vir summae sapientiae.
Vir summā sapientiā.

Vir brevī statūrā.

5. *Genitivo di stima e di prezzo:*

Quantī stat?
Māgnō stat.

Decem sēstertiīs stat.

Māgnī aestimāre.
Parvī aestimāre.

Parī pretiō.
Decem sēstertiīs aestimāre.

Prō nihilō facere.

Māgnī mōmentī esse.

Floccī nōn facere.

6. Genitivo di colpa:

Accūsāre fūrtī.

7. Genitivo di pena:

Morte damnāre.

Capite / capitis damnāre.

8. Genitivo di memoria:

Memnisse } illius rei / illam rem.
Obliviscī }

Memnisse } illius hominis.
Obliviscī }

9. Costruzione di *interest* e *rēfert*:

Iūliī interest agrōs invīsere.

Meā } interest / rēfert linguam
Tuā } Latīnam discere.
Eius }

IV. 1. Dativo d'interesse (*dativus commodi* / *incommodi*):

Nihil difficile est amanti.

Nōn vītae, sed scholae discimus.

2. Dativo di possesso:

Mihi est liber.

Mihi nōmen est Iūlius / Iūliō.

3. Dativo finale / doppio dativo:

Diem colloquiō statuere.

Hoc est mihi cordī.

Dōnō tibi dō hunc librum.

Auxiliō vēnērunt Iūliō.

4. Dativo d'agente:

Omnibus patria amanda est.

5. Dativo di relazione:

Nāviganibus Prochyta, mōns Misēnus est ad dextram.

6. Verbi costruiti col dativo:

Tibi assentior.

Tibi grātulor.

Tibi cōnfidō.

Mihi persuāsīt.

Ignōsce mihi!

Lesbia Catullō nōn nūpsit.

Multī dīvitibus invident.

Eī persuādēre nōn potuī.

Parce mihi!

Linguae Latīnae libenter studēmus.

Dīvitibus invidētur.

7. Costruzione di *dōnāre*, *circūmdare*, *exuere*, *induere*, *aspergere*, ecc.:

Dōnō tibi librum.

Dōnō tē librō.

Induō tē veste.

Induō tibi vestem.

8. Verbi con diversi costrutti e significati:

Cavē canem!

Cavē canī!

Sextus litterīs vacāre solet.

Ab officiīs vacāre.

9. Dativo con verbi composti:

Librōs addere bibliothēcae / ad bibliothēcam.

10. Verbi di eccellenza:

Cicerō omnēs / omnibus praestat ēloquentiā.

Cicerō omnēs superat ēloquentiā.

V. 1. Costruzione di *opus est*:

Properāre / properātō opus est.

Nummīs mihi opus est.

Nummī mihi opus sunt.

2. Ablativo di materia:

Ānulus ex aurō / aureus.

3. Ablativo di paragone:

Melior sum frātre / quam frāter.
Mihi is doctior vidētur quam tibi.
Mālō esse quam vidērī bonus.

Amīcus ille, quō nēmō mihi cārior est.

4. Ablativo strumentale:

Equō vehī.
Per tabellārium aliquid dē mē sciēs.

5. Ūtī, fruī, fungī, vescī, potūrī:

Agricola arātrō ūtitur.
Carne vescī.
Iugurtha Numidiā / Numidiae potitur.
Rērum potūrī.

6. Ablativo di limitazione:

Mārcus et Sextus differēbant mōribus.

7. Costruzione di dīgnus e indīgnus:

Dīgnus laude.
Dīgnus quī laudētur.

8. Ablativo d'argomento.

Dē amīcitiā disputāre.
Liber dē amīcitiā.

9. Ablativo di privazione e d'abbondanza:

Carēre pecūniā.
Egēre auxiliō.
Implēre aquā.
Plēnus nummōrum.
Refertus nummīs.

VI. 1. Quāndō?

Kalendīs Iānuāriīs.
Hōrā nōnā.
Aestāte.
Annō quadrāgēsīmō quārtō ante Christum
nātum Caesar necātus est.

In bellō.
Bellō Iugurthīnō.
Sub finem diēi.
Circā illum annum.

2. Quō temporis spatiō? Intrā quod tempus?

Decem diēbus.
Intrā decem diēs.

3. Quō temporis intervāllō?

Quīntō quōque annō lūdī Olympiī
celebrābantur.

4. Quotiēs in temporis spatiō?

Semel in annō.

5. Quantō ante? Quantō post?

Decem annīs ante.
Ante decem annōs.
Decem ante annīs.
Decem ante annōs.

6. Quamdiū?

Per decem annōs.
Decem annōs.

7. Ex quō tempore?

Tertium iam annum.
Tot annōs.

Decem abhinc annōs.

Ante (hōs) quīnque annōs.

8. Post quod tempus?

Post ūnum annum.

9. In quod tempus?

In posterum!
Ūsque ad mortem.

VII. 1. Ubi?

In Italiā.
Rōmae.
Athēnīs.
Neāpolī.

2. Quō?

In / ad Italiam.
Rōmam.
Athēnās.
Neāpolim.

3. *Unde?*

Ab urbe venīre.
Ē patriā ēgredī.
Dē caelō dēscendere.
Rōmā.
Athēnīs.
Neāpolī.

4. *Quā?*

Per Rōmam.
Ībam forte viā Sacrā.

X. 1. **Uso dell'indicativo latino dove l'italiano usa il condizionale:**

Longum est omnia explicāre.

2. **Indicativo latino al posto del congiuntivo italiano:**

Quisquis / quicumque est ille...
Sive hoc verum (est) sive falsum est...

3. **Legge dell'antiorità:**

Cum pervēnerō Rōmam vidēbō
Colossēum.

XI. 1. **Congiuntivo esortativo:**

Bonum vinum bibāmus!

2. **Congiuntivo dubitativo / congiuntivo potenziale:**

Quid dicam?
Quid dicerem?

Aliquis dixerit.

3. **Congiuntivo ottativo (o desiderativo):**

Utinam veniās!
Utinam vēnerit!

Utinam veniret!
Utinam vēnisset!

4. **Congiuntivo concessivo:**

Dīcat sanē hoc Mārcus: tamen nōn crēdō.

XII. 1. **Imperativo negativo:**

Nōlī hoc facere!
Nōlīte hoc facere!

Nē hoc fēceris!
Nē hoc faciās!

XIII. 1. **Costruzione dell'accusativo con l'infinito:**

Dīcō 'tē bonum puerum esse.'

Tē advēnisse gaudeō.
Gaudeō quod advēnistī.

XIV. 1. **Uso del participio coi verbi di percezione:**

Videō Mārcum scrībentem.
Videō Mārcum scrībere.

2. **Participio congiunto:**

Hostēs urbem captam incendērunt.

3. **Ablativo assoluto:**

Mortuō Caesare.
Omnibus spectantibus.

Caesar, hortātus milītēs, commisit proelium.

XV. 1. **Gerundio e gerundivo:**

Mihi legendus est liber.
Dēsiderium legendī librōs.
Dēsiderium legendōrum librōrum.

2. **Coniugazione perifrastica:**

Moritūrus sum!
Omnibus moriendum est.

XVI. 1. **Il supino:**

Veniō tē salūtātum.
Difficile dictū.

XVIII. 1. **L'uso di suī, sibi, sē e di suus, sua, suum:**

Iūlius loquitur cum Cornēliō et cum frātre suō
(= Iūliī).
Iūlius loquitur cum Cornēliō et cum frātre eius
(= Cornēliī).

Paulus effēcit ut omnēs sibi crēderent.
Factum est ut nēmō eī crēderet.

XIX. 1. I valori del congiuntivo nelle proposizioni subordinate e l'attrazione modale:

Putō eum esse virum quī tē adiuvāre possit.
Sī vīveret pater tuus, hoc nōn probāret.
Sī quis tē interroget, eī vērūm dīc.

XX. 1. Le proposizioni interrogative dirette:

Ubi est Rōma?
Est-ne Rōma in Italiā?
Num Rōma in Graeciā est?
Nōne Rōma in Italiā est?

Utrum hoc vērūm est an falsūm?
Vērūmne est hoc an falsūm?
Vērūm est hoc an falsūm?

2. Le proposizioni interrogative indirette:

Nesciō utrum hoc vērūm sit an falsūm.
Nesciō vērūmne sit hoc an falsūm.
Nesciō vērūm sit hoc an falsūm.

XXI. 1. Le proposizioni sostantive (dichiarative) con quod:

Bene facis quod linguae Latīnae studēs.
Tē laudō quod linguae Latīnae studēs.
Gaudeō quod linguae Latīnae studēs.

2. Le proposizioni sostantive con ut:

Bone Deus, fac ut vīvat!

Tē hortor ut linguae Latīnae studeās.
Tē rogō ut linguae Latīnae studeās.

Cūrā ut valeās.

XXIII. 1. Nōn dubitō quīn:

Nōn dubitō quīn rēs ita sē habeant.

2. I verba impediendī et recūsandī:

Prohibeō quōminus id faciās.
Prohibeō nē ē cubiculō exeās.

Nōn prohibeō quīn Rōmam eās.

Nōn prohibeō quōminus illum librum legās.

XXIV. 1. I verba timendī:

Timeō nē hostēs adveniant.
Timeō nē nōn discam bene linguam Latīnam.
Timeō ut pecūniam māgnam accipiam.

XXV. 1. Le proposizioni finali:

Studeō / studēbō ut discam.
Studēbam / studuī / studueram ut discerem.

XXVI. 1. Le proposizioni consecutive:

Tam bonus est ut omnēs eum ament.
Tam bonus erat ut omnēs eum amārent.

Hic saccus maior est quam ut ā puerō portārī possit.

XXVII. 1. Le proposizioni causali:

Eum amō quod bonus est.
Dīcit sē eum amāre quod bonus sit.

XXVIII. 1. Le proposizioni temporali:

Cum primum
Ubi primum
Ut primum
Simul ac (atque)
Postquam

} eum vīdit, (eum)
} amplexus est.

Titus iānuam pulsāt antequam intrat.
Studē antequam magister tē interroget.

Dum Rōmae cōnsulitur, Saguntum expugnāta est.

Dum spīrō, spērō.

XXIX. 1. Le proposizioni concessive:

Etsī
Tametsī
Quamquam

} doctus est, historiam
} nātūrālem tamen
} ignōrat.

Quamvīs doctus sit, homō omnia scīre nōn potest.
Etiamsī omnēs eum reprehendant, vir probus semper honestē agit.
Licet mē reprehendant omnēs, dīcam quid sentiam.

XXX. 1. Le proposizioni relative:

Quā sapientiā es.

Quae tua sapientia est.

XXXI. 1. Le proposizioni comparative semplici:

Ut homō vīvit, ita moritur.

Antōnius tam bonus est quam Paulus fuit.

Idem sentiō atque tū.

2. Le proposizioni comparative suppositive:

Quasi } stultus sim omnīnō, sic mē

Tamquam } alloqueris.

XXXII. 1. Il periodo ipotetico:

Sī hoc dīcis, errās.

Sī hoc dīcās, errēs.

Sī hoc dīcerēs, errārēs.

XXXIII. 1. Le proposizioni condizionali:

Ōderint, dum metuant.

Sextus potest sē dēfendere, dummodo cum singulīs certet.